نەتەوەو زمانی کوردیی: دایگلۆسیا یان جووتستاندەرد!

کامیار سابیر

بەشی دووەم:

ئەم دووبەرەکیی و دوو فاقیی و دوو فلیقانەییە(dichotomy) لەناو عەشیرەت و هۆزو خێڵ و ماڵباتی دایەلێکتە جیاوازەکاندا، لەڕوانگەی Stephen May ەوە، زۆر ورد شییکراوەتەوە، ئەو پێیوایە ئەم میکانیزمە، دوو دەردەسەریی و دوو سەرگەردانیی زۆر ماڵوێرانکەر بەدوای خۆیدا دەهێنێ. ماڵوێرانیی یەکەم لە زەقکردنەوەی دایەلێکتەکاندا دەبینێتەوە کە وەک گونە، نازونووزیان بدرێتێ و گێچەڵ بە زمانی ستاندەرد بکەن، لێرەشەوە رەنگدانەوەی ئەوە دەبینین کە بۆچیی کاریکتەرە لینگویستیکیی و کولتوورییەکان نابنە هۆکاری ناسینەوەی ئەم جۆرە ئێسنیک و گرووپانە(May 2004). ماڵوێرانیی دووەمیش ئەوەیە، سەرکردە سیاسییەکان و رابەرە رۆحییەکان و ئێنتێلەجێنسیا پیتزافرۆشەکانی ئەم گرووپ و تاقمانە، چ لە کوردستان و چ لەئەورووپا، ئەم کاڵا قۆڕە دەکڕن و سەودای پێوە دەکەن ، لەئاستی مەسەلە نیشتمانییەکاندا بازرگانیی پێوە دەکەن و گیانی عەشیرەتبازیی و تایەفەگەریی و بنەماڵەزادەیی و چاوکاڵیی دەڤەرەکان بەرجەستە دەکەنەوە، لەسەر حیسابی ئەجێندای گشتگیری نەتەوەیی و نیشتمانیی مامەڵەی پێوەدەکەن(ibid).

ئەم فەرتەنەیەی ئایدۆلۆژیستە بادینانیی و هەندێک لە سیاسییەکانی ئەو دەڤەرە ناویانەتەوە، لە روانگەی سوسیۆزمانناسەکانەوە بە نیۆعەشیرەتگەرایی (neo tribalism) و خووسالاریی (هابیتیوس –habitus) ئەژمارد دەکرێ(Bauman 1999 and Bourdieu 1991) . نیۆعەشیرەتگەراییەک، کە دڵنەشکاندن و خاترجەمی چەند عەشیرەت و ناوچەیەک لەسەروو هەموو بەرژوەندییە نیشتمانیی و نەتەوەییەکانەوە دادەنێ. هابیتوسێک، کە خوویەکی بەرەبابییەو چاوی هیچ ئەجێندایەکی دوورمەودای نیشتمانیی نابینێ. لەڕوانگەی Pierre Bourdieu ،سوسیۆلۆجیست و لینگویستیکی فرانسییەوە، زمان بە کڵێشە سواوەکە، بەس هۆکاری تێگەیشتن و پێوەندیی نییە، بەڵکوو میکانیزمی دەسەڵاتیشە(ibid). دەسەڵاتی کوردیی و هەرێمی دیفاکتۆی کوردستان ئەم میکانیزمەی نەک نییە، بەڵکوو ئەو کەرەسە سەرەکییانەی ئەم میکانیزمەش(ئەگەر بوونیشی هەبێ) تەرتەو وەرتە دەکات و زمان بەسەر عەشیرەت و دەڤەرو شارەکاندا دابەش دەکات. هەروەها Bourdieu پێیوایە، زمان مانیفێستۆی بەدامودەزگاییکردنی دەسەڵاتە، کە ئەو مافەی دەداتێ ، گوێی لێ بگیردرێ و حیسابی جدیی لە کۆڕو کۆمەڵە نەتەوەییەکاندا بۆ بکرێ(ibid). بەڵام دەسەڵاتی عەشیرەتیی کوردیی لە کوردستانی باشووردا، ئەوەندەی خەریکی دیوەخان گەرمکردنەوەی سەرۆک عەشیرەتەکانە، ئەوەندە کار لەمەودا نیشتمانییەکاندا ناکات، ئەوەی خەمی ئەم دەسەڵاتە قرپۆکە نەبێ، خەمی زمانێکی ستاندەردی نووسینە لەهەرێمی کوردستاندا.

لە باری سیاسییەوە، زمان گرنگییەکی زۆر پایەدارو بەنرخی هەیە، لەهەرێمی کوردستانی عێراقدا، زۆر لە هاووڵاتییانی کوردستان هەست بەنامۆبوونێکی زۆر ئاشکرا دەکەن. هەندێک لەهەورامییەکان و بادینانییەکان، نووزەنووزی ئەوەیان تێکەوتووە، پێش ئەوەی وەک ئێسنیک، کورد بن ، ئەوان هەورامیی و بادینانیین. ئەم نامۆبوونە، بۆ ئێسنیکەکانی تر کارەساتئامێزترە. هەرێمی کوردستان، چ بەمشێوەیەو چ ئەوەی سەربەخۆیی تەواو بەدەست بهێنێ، کۆمەڵێ کەمینە نەتەوەی وەک عەرەب و تورکمان و کلدۆئاشوورییمان لەگەڵدا دەژین، ئەمانە بەهەموو شێوەیەک دەبێ مافی کولتووریی و خوێندن بەزمانی خۆیان ئازاد بن و ئەرکی حکومەتی هەرێمیشە داکۆکیی لەم مافە کولتوورییانە بکات. بەڵام ئەو کەمینە نەتەوانە لەکوردستاندا، پێویستییان بەوە هەیە زمانێکی

سەرتاسەریی هاوڵاتیبوون بۆ هەموو پێکهاتە سیاسیی و کولتووریی و مەزهەبیی و نەتەوەییەکان هەبێ.

بەهەموو پێودانگە زانستیی و لینگویستییەکان بێ، ئەو زمانە دەبێ زمانی ستاندەردی کوردیی بێ. کاتێ لەنێوان دایەلێکتە کوردییەکاندا، هێشتا ئەم زمانی هاوڵاتیبوونە بەفەرمیی نەناسێنراوە، ئیتر ڕەگەزپەرستەکانی عەرەب و تورک، ناهەقیانە گاڵتە بەکورد بکەن و هەڵماقۆ بە دایەلێکتەکانی کوردیی بکەن. کاتێ هەنگاو بۆ دەوڵەتێکی دێمۆکراسیی و ئازاد، بۆ دەسەڵاتێکی نیشتمانیی لیبراڵ و پێشکەوتوو دەهاوێژرێ، دەستی هەموو هاووڵاتییانی ئەو هەرێمە دەگیردرێ و بە دۆکترینی زمانی هاووڵاتیبوون و تەواوی گرووپەکانی جڤاک پڕ چەک دەکرێن، ئەوسا دەکرێ بگوترێ، ئەو هەرێم و دەسەڵاتە، کارێکتەرەکانی هاووڵاتیبوونی لەڕووی سوسیۆلینگویستیکییەوە دابین کردووە(Faulks 2000). کوردستانێک زمانێکی نیشتمانیی یەکگرتووی نووسینی نەبێ، نەتوانێ خانەقینییەک و زاخۆییەک، هەولێرییەک و هەورامییەک لە ئایدێنتیتیی زمانی هاووڵاتیبووندا بتوێنێتەوە، چۆن دەبین بەنەتەوە، کەی شایانی ئەوەین بەم سەرکردایەتییە عەشیرەتیی و تایەفییەوە هەنگاو بەرەو سەربەخۆیی بنێین.

ئەم دەستگرتنە بە هابیتوسەوە habitus ، دەستگرتنە بە تەوقەکانی رابردووەوە کە لەگەردنی تاک تاکی کورددا بووە لە ناو کۆی پێوەندییە خێڵەکییەکانی عەشیرەت و میرنشینەکاندا. بەلای Bourdieu یەوە ئەم هابیتوسە مێژووی لەخۆگرتنە embodied ، مێژوویەک کە ئێستا سەرلەبەر بە رابردووەوە دەبەستێتەوە (Bourdieu, 1990:56). مێژوویەک کە کرمانجییەکان، بادینانییەکان، هەورامییەکان و لوڕییەکان دەستبەرداریی نابن و پیرۆزی دەکەن و دەستیپێوەدەگرن و داهاتووی پێ ڕەنگڕێژ دەکەن ، چونکە کوڕی تاقانەو نازداری سەرۆک عەشیرەت و بنەزار و ناوچەکەیانە. دەستگرتن بەم هابیتوسانەوە، گەڕانەوەیەکی تیژە بۆ سەروەریی و شکۆمەندییەکانی عەشیرەت و خێڵ و بەرەباب. گەڕانەوەیەکی مەترسییدارە بۆ دواوە لەبەر خاتری شۆڤینیزمی دایەلێکتپەرستەکان.

لە ساتەوەختی چێکردنی نەتەوەدا، لە دۆکترینی " نەتەوە" دا، لە فەنکشنی ئەرکە سەرەکییەکانی ئەم میکانیزمەدا،هەموو گرووپە ئەبستراکتەکان بەپێی بەرژەوەندییە باڵاکان و نیشتمانییەکان، زۆر پێویستە indispensable زمانێکی ستاندەرد بنیات بنێن(Bourdieu 1991).[i] ئەو بایەخە گرنگەی لە هەنووکە و رابردوویەکی نزیکدا، لەلایەن زۆر سکۆلارو ئەکادیمست و نووسەری کوردەوە، بەزمان و ستاندەرایزکردنی زمانی کوردیی دەدرێ، لەخۆڕایی نییە. زمانی کوردیی گەشەیەکی سەرسوڕهێنەری کردووە، لەهەموو بوارە کولتووریی، سیاسیی، کۆمەڵایەتیی، زانستیی، ئەکادیمیی و زمانەوانییەکاندا پێشڤەچوونی زۆر گەورەی بەخۆیەوە دیوە. هیگل لە فیلۆسۆفی مێژوودا(فەلسەفەی مێژوو)، بەوردیی باس لە گرنگیی زمان و نەتەوە دەکات. لە روانگەی هیگلەوە، ئەو گەشەکردنەی زمان، نزیکبوونەوەیە لەچەمکی دروستکردنی" نەتەوە- دەوڵەت"، گەشەی زمان پێوەندییەکی راستەوخۆی بە دامودەزگا سیاسیی و ئۆرگانە سیاسییە کاراکانەوە هەیە، کە بناغەیەکی "کۆنکریتیی" لە ماتیریاڵی "زمان" بۆ "نەتەوە" دادەڕێژن(Hegel 1956).

چۆمسکی لەسەر بەرپرسیارییەتیی لەهەمبەر زماندا دەڵێ "پرسی زمان لەبنەڕەتدا پرسی دەسەڵاتە"(Chomsky, 1979: 191). بەڵام دەسەڵاتی سیاسیی کورد لەکوردستاندا، کە دەبووایە بەرهەمی ناسیۆنالیزمێکی چاوکراوەو گوێ قوڵاغ و بەئاگا بووایە لە هاوکێشە سیاسییەکاندا، وەستایەکی کارامە بووایە لە داڕشتنی بناغەی نەتەوەی کورددا و بەرپرسیارییەتییەکی هۆشیارانەو ئاگایانە و دووربینانەی بۆ زمانی کوردیی هەبووایە، کەچیی بەپێچەوانەوە، لە جیاتی ئەوەی پرۆژەیەکی نیشتمانیی و نەتەوەیی هەبووایە بۆ زمانی ستاندەردی کوردیی لە هەرێمی کوردستاندا، کەوتووەتە فیتنە نانەوەو بنزاراوەیەکی کوردیی (بادینانیی) وەک پرۆکسی(بریکار proxy) لە ناوچەیەکی دیاریکراوی هەرێمی کوردستاندا وەک مۆتەکە بۆ چێکردنی زمانێکی ستاندەردی فانتەسیی(وەهمیی) ڕەپ و راست کردووەتەوە.

ناسیۆنالیزمی خەواڵوو، دواکەوتوو، نەدان، بێئاگاو گەلحۆی کوردیی کەی تێدەگات کە نەتەوە، کۆمیونیتییەکی پرێستیژە(prestige community) ، کۆمیونیتییەکی سیاسیی باڵایەو جێگەی تەپاوتل و خۆگەوزاندنی ناوچەگەریی، عەشیرەتگەریی، دیوەخانی دایەلێکتگەریی و تایەفەرگەریی و ڕەشبەڵەکی دایەلێکتەکان و خاپەرۆی بنزاراوەکانی تێدا نابێتەوە(Webber 1962). ئەو کۆمیونیتییەی کە نەک هەر دەبێ دایەلێکتەکان، بەڵکوو ئێسنیکە جیاوازەکان و مەزهەبە جیاوازەکانیش لە ئایدێنتییەکی نیشتمانیی یەکگرتوودا لەنگەر پێ بگرێ(ibid). بەڵام ئەمە بەو واتایە نا، کە ستەم و جەور لە مافە کولتووریی و مرۆییەکانی هیچ دایەلێکت و ئێسنیکێک و تەنانەت مەزهەبێک بکرێ. بەڵکوو بەو واتایەی لەبۆتەیەکی نیشتمانییدا بەتایبەت مەسەلەی زمانی نووسین، کە گومانی تێدا نییە زمانی ستاندەرد دەبێ، بەتەواویی یەکلایی بکرێتەوە و لەڕەگوڕیشەوە ساغبکرێتەوە.

چۆن بۆرژوازیی bourgeois وڵاتی فرانس، ڕۆڵێکی کارای بینی لە ستاندەرایزکردنی زمانی فڕانسییدا، بە دانانی دایەلێکتی پاریس بەبەردی بناغەی زمانێکی نیشتمانیی لەئاستی فڕانسەدا، بەهەمان میتۆدی سیاسیی، ناسیۆنالیزمی کوردیی و دەسەڵاتی سیاسیی کورد کە هەنووکە لە بنەماڵەی بارزانییدا زیاتر خۆی دەبینێتەوە، دەبێ ئەو ئەفسانە پیرۆزەی لە عەشیرەت و ناوچەکەو بنزاراوەکەی خۆیاندا دەیبیننەوە، بخەنە لاوە، وەک ناسیۆنالیزمێکی مۆدێرن و لیبراڵ و دووربین، لەسەر مەسەلەی زمانی ستاندەرد کاردانەوەیان هەبێ و چیتر لەوە زیاتر ئەم دەستییە درێژە پێ نەدەن و ئەم پرسە ستراتیژییە دیزە بەدەرخۆنە نەکەن.

"زمان یەکێکە لە خاراوترین malleable و پشتئەستوورترین کاتەگۆرییە کولتوورییەکان" (Smith, 1986:27). نەرم و نیان و خاراوە چونکە تاکە جیاکەرەوەی جیاوازییە ئێسنیکییەکان نییە، بەڵکوو ئایدێنتیتی زۆر لەنەتەوەو کەمایەتییەکانە. کاتەگۆرییەکی مڵ و جیڕ و قایمە، چونکە ڕەهەندە کوولتوورییەکان شرۆڤە دەکات و پێوەرێکی وردی کولتوور و ئەدەب و تێکستی نووسینە. لەسەر ئەم بناغە تیۆرییانەوەیە کە ئەنتۆنی سمیس پێیوایە، زۆر بە جوانیی و وەستایانە ئەو تەوژم و باڵادەستییە تەکنەلۆژیایەی تێکەڵ بە میدیا بووە لەلایەن بێنەدیکت ئەندەرسنەوە بەشێوەیەکی زۆر بڵند و زمانێکی زۆر کەڵەگەت باسکراوەو شرۆڤەی لەسەر کراوە بەرز دەنرخێنی. زمانێکی کەڵەگەت کە سمیس لە زمانی ئەندەرسنەوە پێیوایە ستاندەرایزکردنی زمانی دامودەزگاکانی دەوڵەت، بەمەرکەزییکردنی بیرۆکراتییانەی دەوڵەتە، کە خاوەنی زمانێکی پانوپۆڕی چاپکراو بێت(Smith, 1986).

سیمبۆلیزمی زمان

زمانی ستاندەردی کوردیی دەبێ لەو گەڕەلاوژەیەی هەندێ کوردییزان دەربهێنرێ، کە بەزۆری زۆردارەکیی خۆیان بەزمانناس و زمانەوانیی کورد دەناسێنن. زۆر لەوانە جگە لە فشەسازیی هیچیتر ناتوانن بەرهەم بهێنن. سەد ساڵی تریش پێناسەی بکەرو فرمان و ئاوەڵناو بکەن، ڕستە هەڵوەشێننەوە و دایبرێژنەوە، ئەگەر لەو گاڕانە نەیەنە دەرەوەو بەقووڵیی و بەوردیی نەخوێننەوە، ناتوانن لە سیمبۆڵ و ئایدێنتیتیی زمان و داتاکانی بگەن. هەنووکە کۆمەڵی لەوانەی کوردایەتییەکی زۆر سەقەت دەکەن، لەکوردستانی ڕۆژهەڵاتدا، کە زۆر گومان دەکرێ دەسەڵاتی کوردیی لەکوردستانی باشووردا بیکات بەقورگیاندا، کەوتوونەتە بوغزبەخشینەوەو تانەلێدان لە پێشنیارەکانی 53 نووسەرەکەی داوای ستاندەرایزی زمانی کوردییان لەدەسەڵاتی سیاسیی کرد، ماڵوێرانییەکە لەوەدایە، نووسینەکانی هەموویان بگوشیت، فڕوجاوێکی لینگویستیکیان لێ ناچۆڕێتەوە. بەڕاستیی مرۆڤ بەزەیی بە کوردبوون و سەرگەردانیی ئەو کوردانەدا دێتەوە کە بەشەڕەشەق خۆیان بەزمانزان لەقەڵەم دەدەن.

ئاخر دۆکتەری وا بەدەنگ هاتووە، لە کولەکەی تەڕیشدا ناوی نەبووە، وتارێکی پڕ لەشیرەشیڕ و تۆمەتباریی

دەنووسێ و وێنەیەکی خۆیشی لەگەڵدا دادەنێ، کە هەر دەڵێی لەرێی گۆڕستان گەڕاوەتەوە، ئەوەندە پیرو پەککەوتەیە، کەچیی لێمان بووەتە خەمخۆر و زمانزانی! کورد. ئەم نووسینە بەقووڵیی بڕوای وایە، کاتێ لەکوردستانی باشووردا پرۆژەیەک دراوە بەدەسەڵاتی سیاسیی ، هەندێ کەس لە کوردەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵات، بەتایبەت ئەوانەی دایاسپۆرا، کێچ کەوتووەتە کەوڵیانەوە، لەدوو هۆکار زێتر بۆ ئەو خۆتێکدانەیان، شتێکی تر نادۆزرێتەوە.

1. ئەوانەی لەسەر مەسەلەی زمان کوردایەتیی! دەفرۆشنەوە، خۆیان بەزمانزان دەزانن، گرێکوێرەیەکی کەسایەتیی و دەروونییان هەیە، لای خۆیانەوە ، زۆر خۆیان بەشت دەزانن کەچیی حیسابێکیان بۆ نەکراوە، بۆیە دەیانەوێ بە هەر نرخێک بووە، ببنە ژمارەیەک و بێنە ناو هاوکێشەکانەوە و لە کاری کەسانی تر بدەن و بنکۆڵی بکەن.
2. ئاگرە سوورە لەخۆم دوورە، لەلایەن دەسەڵاتی سیاسییەوە پیرۆ دەکرێ، کوردی کوردستانی باشوور نایەنە وەڵام، کوردی شوێنەکانی تر ئاگر لەماڵیان بەربووە. دەسەڵات لەکوردستاندا، ماڵ و سامانی هەموو گەلی کوردستانی لەبەردەستدایەو بەپێی بەرژەوەندییە حیزبیی و ئایدۆلۆژییەکانی خۆی، پارە تەخشان و پەخشان دەکات. کۆڕی بەقاڵ و دۆنەرفرۆشە زمانەوانەکانی کورد! ئەوەندە زۆرن لەئەوروپا، مەگەر هەر دەسەڵاتی کوردیی خۆی بزانێ چەندین ملیۆن دۆلاریان تێدا خەرج دەکات، ئەم هەڵوێستە نابەرپرسانەی هەندێ نووسەری کوردستانی رۆژهەڵاتیش لەم بەقوڕگداکردنە بەدوور نییە، بەتایبەتی کارێکتەری زۆرێک لەو زمانزانە زۆربلێیانە بۆ خەڵکیی ئاشکراو روونە .

گەلۆی نووسەر و ئەکادیمست و دۆکتەری کورد، زمانزانی بارگاویی بەکوردایەتیی!، پێیانوایە مەسەلەی ساغکردنەوەی زمانی ستاندەرد، مەسەلی دۆینەو دوومەڵان خواردنە، دەبێ کابرایەکی چەمی خوڕخوڕە و میاندواو لە هەموو وشەو دەربڕینێک بگات، ئەگەر وشەو داتایەک، بۆ جووتیارێکی زەحمەتکێشی کورد نامۆ بوو، ئیتر ئەوە زمانی کوردیی! نییە. چونکە ئەوانەی بازرگانیی بە کوردایەتییەوە دەکەن لەکێڵگەی زماندا، بڕوایان بەئەفسانەی سەقەتی زمانی پوخت و پەتیی! هەیە. بەڵام بەپێچەوانەی جەهلی ئەم کوردییزانانەوە، لەگەورەترین پانتایی زانیندا کە مەیدانی زمانە. زمان وەک خودی خۆی نەک هەر سیستەمێکی پراکتیکیی وشەکان و رێسا گراماتیکەکانە، بەڵکوو سیمبۆڵی هێز و دەسەڵاتە (Duranti 1997). ئەم سیمبۆڵیزمی زمانە، بایەخدانە بە ئەنسرۆپۆلۆجیای زمان و لەبەرچاوگرتنی رەهەندە فرە مەوداو داتا جیاوازەکانی، کە یەکێکە لە سەرەکییترین بناغەکانی چێکردنی نەتەوە، بەتایبەت نەتەوەی کورد لەکوردستانی عێراقدا، لە قۆناغێکی زۆر مێژوویيدا هەنگاو بەرەو جێکەوتکردنی چەمکێکی گشتگیر و تۆکمەی نەتەوەیی دەنێ.

بێنەدیکت ئەندەرسن، وەک سەرکەوتووترین و ناسراوترین سکۆلار و ئایکۆنی بواری لێکۆڵینەوە لە نەتەوەو ناسیۆنالیزم، پێیوایە لەسەرەتای سەدەی حەڤدەوە، مەسەلەی نەتەوە بووەتە کێشەیەکی سیاسیی و گەشەی کردووە. ئەمەش لە زمانێکدا گەشەی زیاتر کرد کە کەوتە بواری نووسین و چاپەمەنییەوە. ئەو لەکتێبی هێنانە بەرچاوی کۆمیونیتییەکاندا (imagined communities)، کە یەکێکە لەسەنگینترین و ئەکادیمییترین توێژینەوە قووڵەکان لەسەر رەهەندی نەتەوە–ناسیۆنالیزم لەهەموو مێژوودا کرابێ، بە جوانیی و بەوردیی دەست دەخاتە سەر گرنگیی زمانی چاپ ، زمانی نووسین ئەوەی ئەو پێی دەڵێ (print language)، پێیوایە کە" زمانی نووسراوی چاپەمەنییەکان بناغەی هێنانە بەرچاوی تەوەرەی نیشتمانییە"(Anderson 1991:44). زمانی نووسین و چاپەمەنیی قەڵەمبازێکی زۆر گەورە بوو لەبردنە سەری بیری نەتەوەیی و ناسیۆنالیزمدا، لە گەشەپێدانی چەمکی سەربەخۆیی و سەروەرییە نیشتمانییەکاندا. بەمپێیە لەسەروبەندی دروستبوونی نەتەوەکاندا دایەلێکتە خۆماڵیی و ناوچەییەکان (vernacular dialects) ئالوودەی نووسین بوون، بەمەش بوونە زمانی دەسەڵات (Anderson

.(1991:45

لە كوردستاندا، ئەو زمانەی ئێستا پێی دەنووسرێ و بووەتە زمانی رۆشنبیریی ، زانست، سیاسەت و توێژینەوەی ئەكادیمیی، هەموو ئەدگارەكانی زمانێكی تێروپڕ و دەوڵەمەندی تێدایە، بۆ ئەوەی بەفەرمیی بەبناغەی زمانی ستاندەردی كوردیی بناسرێ. ئەوە ئەدەبی كوردیی و تێكستی كوردییە كە خەڵك و میدیاو ئێنتێڵەجێنسیای كوردیی والێدەكات، "داوای بەرزكردنەوەی بكەن بۆ زمان" (Anderson 1991:80). ئەو زمانەی بەڕەنجی شانی هەزاران قەڵەم و سەدان شاعیر و نووسەرو زانای كورد، بەم ئاستە بەرزە گەیشتووە. زمانێكە كە ئەگەر كورد ئاستی هۆشیاریی سیاسیی بڵند بووایە، كوردی ئامەد ، كوردی قامیشلۆ و دهۆك دەبووایە شانازییان پێوەبكردایە. دەبووایە بەموڵكی خۆیان بزانیایەو توند دەستیان پێوەبگرتایەو بەدایەلێكتەكەی خۆیان ئەوەندەی تر بەهێزیان بكردایە. بەهێزكردن لەڕووی واتاسازیی و وشەسازییەوە نەک لەڕووی گرامەر و داڕشتنەوە. نالیی و سالم و كوردیی، هەر موڵكی شارەزوور و سابڵاغ و هەولێر نین، موڵكی نیشتمانیی هەموو كوردن، هەروەک چۆن ئەحمەدی خانیی و شێخ سەعیدی پیران ...تاد موڵكی من و تۆو هەموو كوردێكن لە هەركوێیەک بن. بەرهەمی قەڵەمەكانی ئەوانیش بەرهەمی هەمووانن ، بەرهەمی مێژووی ئەدەبیی و كولتووریی كوردن.

راستییەكی سیاسیی و دیفاكتۆیەكی كۆست كەوتوو لێرەدا هەیە، دەبێ لەبەرچاوی بگرین و مێشكمان لەئاستیدا كڵۆم نەدەین، دەرفەتێكی سیاسیی و كولتووریی و مێژوویی بۆ كرمانجیی ناوەڕاست خوڵقاوە بۆ كرمانجیی ژووروو نەخوڵقاوە. ئەم دەرفەتە ناكرێ بڕەخسێنرێتەوە بۆ هیچ دایەلێكتێكی لۆكاڵیی تر. ژیان تیژ تێدەپەڕێ، گاڤی گەورە لەهەموو بوارێكدا دەوەشێنرێ. ئەوە ناسیۆنالیزمی تەمەڵ و داوەشاوی كوردە لەكوردستانی عێراقدا نەیتوانیوە ئەم دەرفەتە پراكتیزە و تیۆرایز بكات و بە رووكارە سیاسیی و فەرمییەكەیدا بیخاتە بواری جێبەجێكردنەوە. ئەوە ناسیۆنالیزمی داڕزیو و كۆنەپەرست و ناوچەپەرست و تایەفەچیی كوردە لەئاستی هەموو كوردستانەكاندا كە لەبەهای سیاسیی و كولتووریی زمانی ستاندەرد نەگەیشتووە و كاری لەسەر نەكردووە. لێرەدا ئەو مافە دەدرێ بەناسیۆنالیستە كوردەكانی پارچەكانی تری كوردستان، كە هەلومەرجی سەربەخۆیی و سەروكاری دەوڵەت و حكومەت بەڕێوەبردنیان نەبینوە. بەڵام ئەی حكومەتە كوردییەكەی كوردستانی باشوور خۆ لاڕەشەی نەبووە لە 17 ساڵی تەمەنیدا لەچوارچێوەی جیۆگرافیا سیاسییەكەی خۆیدا ئەم هەنگاوە بگرێتە بەر.